

Assessing the Feasibility of Changing Government Employees' Working Days: Jurisprudential and Legal Considerations

Meisam Latifi¹, Seyyed Ali Moezzi², AmirMohammad Jalili³

¹ Associate Professor, Department of Human Resource Management, Faculty of Islamic Studies and Management, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. latifi@isu.ac.ir

² PhD., Candidate, Department of Production and Operations, Faculty of Management and Accounting, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran (**Corresponding author**). sa_moezzi@atu.ac.ir

³ Master's Student, Department of International Studies, Faculty of Islamic Studies and Political Science, Imam Sadiq University, Tehran, Iran. am.jalili@isu.ac.ir

Abstract

This study assesses the feasibility of modifying the schedule of working days and weekly holidays for government employees in the Islamic Republic of Iran, with particular emphasis on its jurisprudential and legal dimensions. The regulation of working hours and days is a fundamental instrument of public policymaking that directly affects economic productivity, social capital, family cohesion, and international interactions. Within Islamic governance, such regulation cannot rest solely on global models or administrative considerations; it must also align with Islamic jurisprudential principles, constitutional provisions, and the public interest. This study examines whether modifying the weekly holiday schedule—particularly by designating Saturday as an additional holiday alongside Friday—is permissible under governmental jurisprudence and constitutional law and, if so, under what conditions and constraints. It seeks to provide policymakers with a systematic jurisprudential and legal framework for moving decision-making beyond controversy toward rigorous analysis. The central research problem concerns the increasingly multidimensional debate over extending weekly holidays and selecting an appropriate distribution of working days in Iran. Beyond legal and administrative considerations, these issues raise significant jurisprudential questions. The principal challenge is whether adopting globally prevalent holiday patterns—particularly Friday–Saturday or Saturday–Sunday—could constitute *tashabbuh bi'l-kuffar* (resemblance to non-Muslims). On the one hand, Article 17 of the Constitution of the Islamic Republic of Iran designates Friday as the official weekly holiday, and some interpretations regard this designation as exclusive. On the other hand, economic requirements, the need for greater coordination with international

Cite this article: Latifi, M., Moezzi, S.A. & Jalili, A.M. (2026). Assessing the Feasibility of Changing Government Employees' Working Days: Jurisprudential and Legal Considerations. *Islamic Governance Studies*, 2(2), p. 217-242. <https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.75341.1084>

Received: 2025-10-23 ; **Revised:** 2026-02-14 ; **Accepted:** 2026-03-08 ; **Published online:** 2026-10-02

Type of article: Research Article

Publisher: Islamic Sciences and Culture Academy

©2026/authors retain the copyright and full publishing rights

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

markets, and efforts to improve work–life balance have prompted calls to reconsider the existing schedule. The subsidiary questions are as follows: Under what conditions does a practice constitute *tashabbuh bi'l-kuffar* in Imami jurisprudence, and does observing Saturday as a holiday still fall within this prohibited category given changes in global custom? Does Article 17 categorically preclude an additional weekly holiday, or does it permit a non-exclusive interpretation? Finally, how can religious identity, administrative efficiency, and the public interest be balanced?

The study adopts an analytical–jurisprudential approach within an interdisciplinary methodological framework. The jurisprudential analysis examines primary sources of Imami Shi'i jurisprudence, relevant traditions concerning the rule of *tashabbuh bi'l-kuffar*, and the views of early and contemporary jurists. Particular attention is paid to the conditions under which this category applies, including a practice's exclusivity to non-Muslims and the intention of cultural imitation. Changes in global custom and the loss of Saturday's exclusive association with Judaism are also examined to determine whether the prohibition associated with *tashabbuh* remains applicable. The legal analysis examines Article 17, legislative practice, and the views of the Guardian Council and the Expediency Discernment Council, evaluating both narrow and broad interpretations of the provision's scope. The Islamic understanding of holidays as customary matters governed by the public interest, together with the principles of governmental jurisprudence, provides an additional basis for the analysis. Data were collected through documentary research, examination of jurisprudential and legal texts, and comparative analysis of juristic opinions and legislative practices, and were analyzed through systematic reasoning and argumentation.

The findings encompass two dimensions: jurisprudential and legal. At the jurisprudential level, the analysis indicates that classification as prohibited *tashabbuh* requires two essential conditions: the practice must be exclusive to non-Muslims, and there must be an intention to imitate them or follow their cultural practices. Given changes in global custom and the widespread adoption of two-day weekends in Muslim and non-Muslim countries, observing Saturday as a holiday is no longer exclusively associated with Judaism. Consequently, in the absence of an intention of cultural imitation, classifying a Saturday holiday as *tashabbuh bi'l-kuffar* is highly contestable. The views of some contemporary jurists further support the permissibility of designating Saturday as a holiday for reasons of administrative policy and public interest rather than religious observance or identity. At the legal level, the analysis indicates that Article 17 mandates Friday as a weekly holiday but does not explicitly designate it as the sole official weekly holiday. A narrow interpretation of the provision's requirements therefore permits an additional weekly holiday to be established through ordinary legislation, provided that Friday remains a holiday. Moreover, understanding holidays as customary matters governed by the public interest creates broader scope for jurisprudential reasoning in policymaking. The findings indicate that the regulation of working time within Islamic governance should neither follow global models uncritically nor be confined to formalistic considerations of avoiding *tashabbuh*. Rather, it should be situated within the broader framework of the public interest, administrative efficiency, and governmental jurisprudence. The study concludes that modifying government employees' weekly holiday schedule is feasible within Islamic governance, provided that the change rests on rigorous jurisprudential and legal analysis

and serves the public interest. Decisions concerning weekly holidays require an integrated, jurisprudentially grounded approach to governance that considers religious identity, administrative efficiency, and socioeconomic requirements together. A Friday–Saturday weekend is therefore a defensible option: it preserves Friday’s religious status, facilitates greater coordination in international interactions, and, subject to the relevant conditions, mitigates jurisprudential concerns associated with tashabbuh. Implementation requires a clear legal framework, efforts to secure public acceptance through scholarly and jurisprudential discourse, and continuous monitoring of its effects. Ultimately, the study emphasizes the need to move beyond formalistic approaches toward fuller engagement with governmental jurisprudence so that working-time policies achieve both religious legitimacy and practical effectiveness.

Keywords: Islamic governance, weekly holidays, tashabbuh bi’l-kuffar, governmental jurisprudence, Time Management, Person-Job Fit.

إمكانية تغيير أيام العمل لموظفي الدولة: دراسة في ضوء الاعتبارات الفقهية والقانونية

ميثم لطيفي^١، السيد علي معزي^٢، أمير محمد جليلي^٣

^١ أستاذ مشارك، قسم إدارة الموارد البشرية، كلية المعارف الإسلامية والإدارة، جامعة الإمام الصادق (ع)، طهران، إيران. latifi@isu.ac.ir

^٢ طالب دكتوراه، قسم الإنتاج والعمليات، كلية الإدارة والمحاسبة، جامعة العلامة الطباطبائي، طهران، إيران. (المؤلف المسؤول).

sa_moezzi@atu.ac.ir

^٣ طالب ماجستير، قسم الدراسات الدولية، كلية المعارف الإسلامية والعلوم السياسية، جامعة الإمام الصادق (ع)، طهران، إيران.

am.jalili@isu.ac.ir

المخلص

تهدف هذه الدراسة إلى بحث الجدوى التشريعية وإمكانية تغيير نمط أيام العمل والعطلة الأسبوعية لموظفي الجهاز الإداري في الجمهورية الإسلامية الإيرانية، مع التركيز على أبعاده الفقهية والدستورية. يعد تنظيم أوقات العمل أحد المفاتيح الحيوية للسياسات العامة لاتصاله المباشر بالكفاءة الاقتصادية، ورأس المال الاجتماعي، والتماسك الأسري، والتنافسية الدولية. وضمن فضاء الحوكمة الإسلامية، لا يُختزل هذا التنظيم في المعايير الاقتصادية العالمية أو المقتضيات الإدارية المحضة، بل يستلزم ملاءمة دقيقة للموازين الفقهية، والضوابط الدستورية، ومقاصد المصلحة العامة. ويروم البحث استكشاف مدى مشروعية تعديل منظومة العطلات (وتحديداً اعتماد يوم السبت عطلةً مكملة ليوم الجمعة) استناداً إلى فقه الدولة (الفقه الحكومي) والقانون الدستوري، وضبط القيود الحاكمة له؛ بهدف توفير أرضية اجتهادية رصينة تنقل مسألة القرار العام من حيز التجاذب السياسي إلى ساحة التأصيل القانوني والفقه المبرهن. تتبلور إشكالية البحث في تحول مسألة زيادة العطلة الأسبوعية وتوزيع أيام العمل في إيران إلى قضية شائكة تتداخل فيها الاعتبارات الاقتصادية بالتوجسات الدينية؛ إذ يتمثل التحدي الفقهي الأبرز في مدى تحقق عنوان «التشبه بالكفار» في حال التناغم مع النمط العالمي الرائج (الجمعة - السبت). فمن جهة، تلزم المادة السابعة عشرة من الدستور الإيراني باعتبار الجمعة عطلة رسمية وسط تجاذب فقهي - حقوقي حول دلالتها الحصرية؛ ومن جهة أخرى، تفرض متطلبات الاندماج في الأسواق الدولية وتحقيق التوازن بين العمل والحياة إعادة النظر في الهيكل القائم. وتتفرع عن ذلك تساؤلات حول: منطوق صدق التشبه المحرم في الفقه الإمامي في ظل تحول الأعراف الدولية، وإمكانية تبني تفسير غير حصري للمادة (١٧)، وصولاً إلى هندسة التوازن بين صون الهوية الإسلامية، والفاعلية الإدارية، والمصلحة العامة. سلكت الدراسة منهجاً تحليلياً - اجتهادياً متعدد التخصصات؛ ففي الشق الفقهي، استقرت مصادر الفقه الإمامي المعتمدة، والروايات الخاصة بقاعدة التشبه، وأقوال المتقدمين والمتأخرين، لفك شروط انطباق العنوان؛ ولا سيما شرطي: «اختصاص الفعل بغير المسلمين» و«قصد

استناداً إلى هذه المقالة: لطيفي، ميثم؛ معزي، السيد علي؛ جليلي، أمير محمد (٢٠٢٦). إمكانية تغيير أيام العمل لموظفي الدولة: دراسة في ضوء الاعتبارات

الفقهية والقانونية. دراسات الحكومة الإسلامية، (٢١)، ص ٢١٧-٢٤٢. <https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.75341.1084>

تاريخ الاستلام: ٢٠٢٥/١٠/٢٣؛ تاريخ المراجعة: ٢٠٢٦/٠٢/١٤؛ تاريخ القبول: ٢٠٢٦/٠٣/٠٨؛ تاريخ النشر: ٢٠٢٦/١٠/٠٢

الناشر: المعهد العالي للعلوم والثقافة الإسلامية

نوع المقالة: بحثية

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

التبعية والمحاكاة الثقافية»، إلى جانب رصد زوال الاختصاص العبادي ليوم السبت باليهودية بفعل العرف الدولي المشترك. وفي الشق القانوني، خلّلت المادة السابعة عشرة من الدستور، والسوابق البرلمانية، ومداولات مجلس صيانة الدستور، وقرارات مجمع تشخيص مصلحة النظام، استناداً إلى تصنيف العطلات كأمر عقائدية مصلحية منوطة بالحاكم الشرعي وإجراءات الفقه الحكومي. أظهرت النتائج الفقهية أن التشبه المحرم مشروط باختصاص السلوك بالكفار مع اقترانه بنية المحاكاة والتبعية الثقافية؛ وبما أن العطلة الثنائية غدت عرفاً إدارياً عالمياً لدى دول إسلامية وغير إسلامية، فقد انتفى الاختصاص الديني ليوم السبت، مما يسقط شبهة التحريم الموضوعي ما دامت خطوة تدبيرية تفتقر إلى قصد التبعية. وعلى الصعيد الدستوري، بيّن التحليل أن المادة السابعة عشرة تؤكد إلزامية عطلة الجمعة دون أن تنص على الحصر والمنع المطلق؛ مما يتيح للبرلمان إضافة يوم عطلة ثانٍ بقانون عادي لحماية المصالح العامة. وتؤكد النتائج أن حوكمة الوقت الوظيفي في النظام الإسلامي خاضعة لقواعد المصالح المرسلّة والموازنات الحكومية التي لا تذوّب في الأنماط التغريبية ولا ترتعن للقرارات الجمودية. تخلص الدراسة إلى جواز ومشروعية تغيير نمط العطلات الأسبوعية باعتماد خيار (الجمعة- السبت) بوصفه الأرجح تنموياً والأوفق فقهياً؛ إذ يصبون المركزية الشعائرية ليوم الجمعة، ويحد من فجوة التعطيل مع الاقتصاد العالمي، ويدراً إشكالية التشبه. ويتطلب تطبيق هذا التحول تقنياً تشريعياً منضبطاً، وتوعية مجتمعية قائمة على الحوار الفقهي المستنير، والتأكيد على أولوية مقاصد الفقه الحكومي في موازنة متطلبات التنمية العصرية مع الضوابط الشرعية للأمة.

الكلمات المفتاحية: الحوكمة الإسلامية، العطلات الأسبوعية، التشبه بالكفار، الفقه الحكومي، إدارة الوقت، الملاءمة بين الفرد والوظيفة.

امکان سنجی تغییر روزهای کاری کارکنان دولت با تاکید بر ملاحظات فقهی - حقوقی

میثم لطیفی^۱، سید علی معزی^۲، امیرمحمد جلیلی^۳

^۱ استادیار، گروه مدیریت منابع انسانی، دانشکده معارف اسلامی و مدیریت، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران. latifi@isu.ac.ir

^۲ دانشجوی دکتری، گروه تولید و عملیات، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

sa_moezzi@atu.ac.ir

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مطالعات بین الملل، دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

am.jalili@isu.ac.ir

چکیده

تنظیم ساعات و روزهای کار در نظام‌های حکمرانی و اداره عمومی، یکی از ابزارهای بنیادین سیاست‌گذاری عمومی است که به طور مستقیم بر بهره‌وری اقتصادی، سرمایه اجتماعی، انسجام خانواده و تعاملات بین‌المللی اثر می‌گذارد. در جمهوری اسلامی ایران، بحث افزایش تعطیلات هفتگی و انتخاب الگوی مناسب برای توزیع روزهای کاری، طی سال‌های اخیر به مسئله‌ای چندبعدی تبدیل شده که علاوه بر ملاحظات حقوقی و اداری، با پرسش‌های فقهی مهمی نیز همراه بوده است. مهم‌ترین چالش فقهی در این زمینه، امکان صدق عنوان «تَشْبَه به کَفَّار» در فرض تنظیم تعطیلات بر مبنای الگوی رایج جهانی (جمعه- شنبه یا شنبه- یکشنبه) است. پژوهش حاضر با رویکردی تحلیلی-اجتهادی و با بهره‌گیری از مبانی فقهی و اصول قانون اساسی، به بررسی امکان و حدود تنظیم زمان کار در چارچوب حکمرانی اسلامی می‌پردازد. در بخش فقهی، با تحلیل مفهوم تشبّه، شرایط تحقق آن از جمله اختصاصیت و قصد مشابَهت، و بررسی تحولات عرف جهانی، نشان داده شد که در صورت زوال اختصاصیت و فقدان قصد تبعیت فرهنگی، اطلاق عنوان محرم محل تردید جدی است. در بخش حقوقی نیز با بررسی نگاه دین به مقوله تعطیلات و عرفی و مصلحتی بودن آن، در کنار تحلیل اصل ۱۷ قانون اساسی، عدم انحصار تعطیلی در روز جمعه تبیین شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تنظیم زمان کار در حکمرانی اسلامی نه صرفاً تابع الگوهای جهانی است و نه صرفاً محدود به ملاحظات صوری عدم تشبّه؛ بلکه باید در چارچوب مصلحت عمومی، کارآمدی اداری و اصول فقه حکومتی صورت‌بندی شود. بر این اساس، تصمیم‌گیری درباره الگوی تعطیلات هفتگی نیازمند رویکردی تلفیقی و اجتهادی در سطح حکمرانی است.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی اسلامی، تعطیلات هفتگی، تشبّه به کفار، فقه حکومتی، قانون اساسی.

استناد به این مقاله: لطیفی، میثم؛ معزی، سید علی؛ جلیلی، امیرمحمد (۱۴۰۵). امکان سنجی تغییر روزهای کاری کارکنان دولت با تاکید بر ملاحظات فقهی -

حقوقی. مطالعات حکمرانی اسلامی، ۲(۲)، ص ۲۱۷-۲۴۲. <https://doi.org/10.22081/jislamicgo.2026.75341.1084>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۰۱؛ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۱۱/۲۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۱۷؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۵/۰۷/۱۰

ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

<https://jislamicgov.isca.ac.ir>

مقدمه

تنظیم زمان کار یکی از ابزارهای بنیادین سازمان‌دهی نظم اجتماعی و اداری در دولت‌های مدرن است. دولت‌ها از طریق تعیین ساعات کار و تعطیلات رسمی، نه تنها سازوکارهای اداری و اقتصادی را سامان می‌دهند، بلکه الگوی زیست جمعی، ساختار خانواده و هویت فرهنگی جامعه را نیز متأثر می‌سازند. از این منظر، زمان کار صرفاً یک متغیر اداری نیست، بلکه نهادی تنظیم‌گر در معماری حکمرانی محسوب می‌شود. در دهه‌های اخیر، بسیاری از کشورها با هدف افزایش کارایی سازمانی، کاهش فرسودگی شغلی و بهبود تعادل کار و زندگی، الگوهای سنتی زمان کار را بازنگری کرده‌اند. در جمهوری اسلامی ایران نیز بحث افزایش تعطیلات هفتگی به دور روز و انتخاب روز مکمل جمعه (پنج‌شنبه یا شنبه)، به مسئله‌ای مناقشه‌برانگیز در سطح تقنین و سیاست‌گذاری تبدیل شده است. روز جمعه به موجب اصل هفدهم قانون اساسی به عنوان تعطیل رسمی تثبیت شده، اما تعیین روز مکمل آن محل اختلاف است. کانون اصلی این اختلاف، احتمال صدق عنوان «تشبه به کفار» در فرض انتخاب الگوهای رایج جهانی است. از منظر فقهی، تشبه به غیرمسلمانان در برخی موارد می‌تواند واجد حکم حرمت باشد؛ اما دامنه و شرایط تحقق این قاعده محل بحث است. پرسش اساسی آن است که آیا تنظیم ساختار زمانی کار با توجه به اقتضات اداری و تعاملات بین‌المللی، لزوماً به معنای مشابهت هویتی است، یا با تحول عرف جهانی، موضوع قاعده فقهی نیز تغییر می‌کند؟ حکمرانی اسلامی به مثابه نظامی مبتنی بر مصلحت عمومی، کارآمدی اداری و حفظ هویت دینی، نیازمند رویکردی تلفیقی است که فقه حکومتی و تحلیل حقوقی را در تعامل با یکدیگر قرار دهد. پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد فقهی-حقوقی، امکان و حدود تنظیم زمان کار را در چارچوب حکمرانی اسلامی بررسی می‌کند.

۱. بیان مسئله

مدیریت زمان کاری کارکنان یکی از محورهای بنیادین حکمرانی اداری است و ماهیتی پیچیده و غیرخطی دارد (Aeon & et al., 2021). ساعت کار از عوامل تعیین‌کننده بهره‌وری اقتصاد محسوب می‌شود و سازگار کردن آن با نیازهای جامعه فراتر از رویکرد صرفاً تولیدمحور اهمیت می‌یابد. از منظر نظری، ساعت کار در دو سطح قابل تحلیل است: سطح سازمانی (آثار دوگانه مثبت و منفی بر بهره‌وری به دلیل خستگی تجمعی) و سطح فرد و خانواده (تأثیر بر تعادل کار-زندگی و رضایت اجتماعی). در بحث افزایش تعطیلات هفتگی، استدلال‌های متنوع فقهی، حقوقی، اقتصادی و اجتماعی مطرح شده، اما انتخاب روز تعطیل مکمل غالباً بدون ارزیابی جامع صورت گرفته است. محور اصلی اختلاف‌نظرها در دو سطح خلاصه می‌شود:

(۱) ضرورت یا عدم ضرورت افزایش تعطیلات هفتگی؛

(۲) تعیین مصداق مناسب برای روز تعطیل: «پنج‌شنبه - جمعه» یا «جمعه - شنبه».

۲. پیشینه تحقیق

۲-۱. پیشینه فقهی - حقوقی مسئله

قاعده «تشبه به کفار» یکی از موضوعات مورد بحث در فقه امامیه است که ریشه در روایات متعدد دارد. فقها عموماً تشبه را در دو حوزه عبادی و غیرعبادی بررسی کرده‌اند و بر عناصر اختصاصیت (مخصوص بودن عمل به کفار) و قصد مشابهت (تقلید فرهنگی یا هویتی) به عنوان شرایط تحقق حکم حرمت تأکید دارند (فلاح یخدانی و علی‌پور انجایی، ۱۳۹۵؛ ملتی و همکاران، ۱۴۰۱؛ مولوی وردنجانی، ۱۴۰۰). در خصوص تعطیلی روز شنبه، نظرات فقها متفاوت است. آیت‌الله مکارم شیرازی آن را از رسوم و نمادهای دین یهود دانسته و مصداق تشبه و تضعیف فرهنگ اسلامی می‌داند (مکارم شیرازی، استفتاء منتشر شده، ۱۴۰۳).^۱ در مقابل، آیت‌الله جوادی آملی با تأکید بر انگیزه اقتصادی و هماهنگی با بازارهای جهانی (و فقدان قصد تشبه)، تعطیلی شنبه را بلامانع اعلام کرده‌اند (جوادی آملی، استفتاء^۲، ۱۴۰۳). برخی دیگر از فقها نیز با استناد به تحول عرف جهانی و زوال اختصاصیت روز شنبه، عنوان تشبه را در این مورد منتفی می‌دانند (قائم مقامی، ۱۴۰۳؛ دری، ۱۳۹۴). از منظر حقوقی، اصل ۱۷ قانون اساسی مقرر می‌دارد: «تعطیل رسمی هفتگی، روز جمعه است». تفسیر این اصل محل اختلاف می‌باشد. تفسیر حداکثری (از جمله نظر آیت‌الله سیحانی) آن را مفید حصر می‌داند و افزودن روز دیگر را مغایر قانون اساسی می‌شمارد. در مقابل، تفسیر حداقلی (غالب در رویه تقنینی) اصل ۱۷ را صرفاً الزام به تعطیلی جمعه دانسته و مانعی برای افزایش تعطیلات از طریق قانون عادی نمی‌بیند (مصری، ۱۴۰۳). شورای نگهبان در مواردی مصوبات مربوط به تعطیلی شنبه را از منظر اصل ۱۷ تأیید کرده، هرچند هیئت عالی نظارت مجمع تشخیص مصلحت گاه آن را با سیاست‌های کلی نظام مغایر دانسته است (اصل ۱۷ قانون اساسی؛ رویه تقنینی، ۱۳۹۵-۱۴۰۴).

با وجود این بحث‌ها، مطالعات جامع میان‌رشته‌ای که ابعاد فقهی و حقوقی را به‌صورت یکپارچه در چارچوب فقه حکومتی بررسی کنند، محدود است. پژوهش حاضر با تلفیق تحلیل شرایط تحقق تشبه و تفسیر اصل ۱۷، در پی پر کردن این خلأ است.

۲-۲. پیشینه تاریخی و تقنینی مسأله (کاهش روزهای کاری از ۶ به ۵ روز)

براساس ماده ۸۷ قانون مدیریت خدمات کشوری، ساعات کار کارکنان دولت ۴۴ ساعت در هفته تعیین شده است. تلاش برای افزایش تعطیلات هفتگی به دو روز از سال ۱۳۹۵ تاکنون بارها در دستور کار مجلس و دولت قرار گرفته است. سیر این طرح‌ها در جدول (۱) آمده است.

1. <https://farsnews.ir/Alireza2002/1716895544072922616>

2. <https://javadi.esra.ir/fa/w/2656011>

جدول ۱- سوابق تاریخی بررسی تعطیلی شنبه (۱۳۹۵-۱۴۰۴)^۱

سال	روز مورد نظر	نهاد مطرح‌کننده	وضعیت نهایی و مانع اصلی
۱۳۹۵	شنبه	مجلس شورای اسلامی	مسکوت ماند (مخالفت شرعی)
۱۳۹۷	شنبه	مجلس شورای اسلامی	عدم نتیجه‌گیری
۱۳۹۸	شنبه	مجلس / دولت وقت	عدم توافق بر سر روز و عدم تصویب نهایی
۱۴۰۱	شنبه	نمایندگان مجلس	مبنای مذاکرات دولت سیزدهم شد.
۱۴۰۲	شنبه	مجلس شورای اسلامی	توسط شورای نگهبان رد شد (تفسیر اصل ۱۷)
۱۴۰۳	شنبه	مجلس شورای اسلامی	تأیید شورای نگهبان، اما مغایرت با سیاست‌های کلی نظام توسط هیئت عالی نظارت. ارجاع به مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۴۰۴	شنبه	مجمع تشخیص مصلحت نظام	در انتظار تصمیم نهایی مجمع و رفع ایرادات هیئت عالی نظارت

دولت سیزدهم با ارائه لایحه اصلاح ماده ۸۷، الگوی پنج روز کاری (شنبه تا چهارشنبه) با ساعات فشرده را پیشنهاد کرد. توجه اصلی این لایحه، همگام‌سازی تعاملات اداری، تقویت بنیان خانواده، بهبود تعادل کار و فراغت، و ارتقای بهره‌وری بوده است. شایان ذکر است که فی الحال علیرغم عدم اعلام رسمی، روز پنجشنبه در تهران برای ادارات دولتی ستادی تعطیل تلقی شده است.

۳. نوآوری پژوهش

ضرورت پژوهش از خلأ ادبیات منسجم فقهی- حقوقی در این موضوع ناشی می‌شود. مطالعات موجود عمدتاً یا جنبه استفتایی داشته‌اند، یا به تفسیر جداگانه اصل ۱۷ پرداخته‌اند. لذا، نوآوری پژوهش حاضر در ارائه تحلیلی یکپارچه از ابعاد فقهی (شرایط تحقق تشبیه) و حقوقی (تفسیر اصل ۱۷) و تلاش برای جمع‌بندی متقن و بدون سوگیری از استدلال‌های طرفین خواهد بود.

۴. مبانی نظری

۴-۱. حکمرانی اسلامی در تنظیم زمان کار

حکمرانی اسلامی صرفاً شیوه‌ای برای اداره امور عمومی یا اجرای احکام نیست، بلکه میدان پیچیده‌ای برای معناسازی، بازآفرینی اجتماعی و معماری آینده‌ای تمدنی است که باید بر مبنای جهان‌بینی اسلامی و برآمده از زیست‌بوم بومی شکل گیرد (معینی‌پور، ۱۴۰۴). در این چارچوب، تنظیم زمان کار و تعطیلات امری تدبیری و مصلحتی محسوب می‌شود که باید در پرتو مقاصد شریعت (حفظ دین، نفس، عقل، نسب و مال) و اصول قانون اساسی پیگیری شود. زمان کار نه صرفاً یک مسئله فنی اداری، بلکه نهادی اجتماعی است که بر انسجام خانواده، بهره‌وری نیروی انسانی و تعاملات بین‌المللی تأثیر

1. <https://donya-e-eqtasdad.com>

می‌گذارد. فقه پویای امامیه با تکیه بر قاعده مصلحت و عرف معاصر، امکان انعطاف در امور عرفی و تدبیری را فراهم می‌آورد، مشروط بر آنکه با اصول ثابت شرعی تعارض نداشته باشد. از منظر حقوقی نیز اصل ۱۷ قانون اساسی تعطیلی رسمی جمعه را الزامی می‌داند، اما این الزام را به صورت حصری مطلق تفسیر نمی‌کند و فضای قانون‌گذاری عادی برای تعیین الگوی تعطیلات را باز می‌گذارد. بنابراین، تنظیم زمان کار در حکمرانی اسلامی باید بر پایه تلفیق فقه حکومتی (با تأکید بر مصلحت نظام و عدم تشبه واقعی) و اصول حقوق عمومی (کارآمدی اداری و انطباق با اقتضانات زمانه) صورت گیرد.

۴-۲. جایگاه قاعده مصلحت و عرف در فقه حکومتی

مصلحت در اصطلاح فقهی به معنای جلب منفعت و دفع مفسده در راستای مقاصد شریعت تعریف شده است (غزالی، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص ۱۷۴؛ بوطی، ۱۴۱۲ق، ص ۲۷). احکام شرعی تابع مصالح و مفاسد در متعلقات خود هستند و این تبعیت مورد پذیرش مشهور عدلیه است (مظفر، ۱۳۸۶ق، ج ۲؛ نائینی، بی تا: ج ۲، صص ۳۶-۳۷). در حوزه احکام حکومتی، مصلحت نقش محوری دارد. حکم حکومتی تصمیمی است که ولی امر براساس مصلحت وقت اتخاذ می‌کند و برخلاف احکام اولیه شرعی که ثابت‌اند، موقت و تابع بقای مصلحت است (طباطبایی، ۱۳۵۴، ص ۶۴؛ امام خمینی، ۱۳۷۱، ج ۲۰، ص ۱۷۰). پس، حاکم اسلامی در صورت تشخیص مصلحت اهم اجتماعی می‌تواند حتی به صورت موقت احکامی صادر کند که با برخی احکام فرعی اولیه در ظاهر ناسازگار باشد، مشروط بر آنکه در جهت حفظ نظام و مصالح کلان امت باشد. تشخیص عرف نیز به عنوان یکی از عناصر پویایی فقه، در تعیین موضوع احکام و تحقق یا زوال عناوینی مانند «تشبه» نقش دارد. تحول عرف جهانی می‌تواند موجب تغییر در صدق عناوین فقهی شود، به ویژه در امور غیرعبادی و تدبیری. بر این اساس، حتی اگر بنا بر نظر برخی از علما، عنوان تشبه همچنان بر موضوع محل بحث صادق باشد، تصمیم‌گیری در خصوص الگوی تعطیلات هفتگی به عنوان امری عرفی - مصلحتی، در چارچوب فقه حکومتی و با رعایت قاعده مصلحت و تحولات عرف، امکان‌پذیر است.

۵. روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد تحلیلی - اجتهادی و میان‌رشته‌ای (فقه، حقوق اساسی و سیاست‌گذاری عمومی) انجام شده است. در بخش فقهی، از روش استنباطی - اجتهادی با تکیه بر منابع اصولی، روایی و آرای فقهای امامیه استفاده گردید. قاعده «تشبه به کفار» با تحلیل دلالتی لغوی، اصطلاحی و عرفی، شرایط تحقق آن (اختصاصیت و قصد مشابهت) و تطبیق آن با تحولات عرف معاصر مورد واکاوی قرار گرفته است. این تحلیل در چارچوب فقه حکومتی و با توجه به مقاصد شریعت و مصالح نظام پیگیری شده است. در بخش حقوقی، روش تفسیری - تحلیلی نسبت به اصل ۱۷ قانون اساسی و رویه‌های تقنینی و

نظارتی (شورای نگهبان، مجمع تشخیص مصلحت نظام و هیئت عالی نظارت) به کار گرفته شده است. تفسیر حداقلی و حداکثری اصل ۱۷ با استناد به اصول تفسیر قانون اساسی، آرای فقهای معاصر و رویه عملی اداری کشور بررسی شده است. روش جمع‌آوری داده‌ها ترکیبی از مطالعات کتابخانه‌ای (متون فقهی، حقوقی، اسناد تقنینی و گزارش‌های رسمی) و تحلیل تطبیقی محدود (الگوهای تعطیلات در کشورهای اسلامی) است. منابع دست اول فقهی (روایات و کتب لغت معتبر) و اسناد حقوقی رسمی نیز مورد استفاده قرار گرفتند. پژوهش فاقد جنبه میدانی - آماری بوده و بر تحلیل کیفی و استدلالی متکی است؛ تا ابعاد شرعی، هویتی و حقوقی موضوع به صورت یکپارچه ارزیابی شود.

۶. تحلیل فقهی (مسئله تشبیه به کفار)

۶-۱. ورود فقه به حوزه تنظیم روابط کار و تعطیلات

از قانون کار می‌توان به عنوان یکی از چالشی‌ترین قانون‌های فقهی نام برد. ویژگی‌های کلی و خاص حقوق کار که به دنبال تأمین اهدافی همچون پیشگیری از سوءاستفاده از قدرت و موقعیت اقتصادی کارفرمایان عمدتاً جهت حمایت از کارگران و تأمین حداقل‌های نظم اجتماعی بوده، ضروری می‌نماید تا قانون کار الزامات متعددی برای کارگران، کارفرمایان و سایر اشخاص مرتبط وضع نماید و در برخی از عرصه‌های سنتی حقوق قراردادها مداخله کند. از جمله این مصادیق، می‌توان به تعیین مدت قرارداد کار از سوی حاکمیت، شناسایی حق استعفا برای کارگر بدون پیش‌بینی حق فسخ قبلی، محدودیت ساعات کاری و لزوم رعایت تعطیلی‌های رسمی و هفتگی، حداقل دستمزد و نظام بخشی به روش تعیین آن و مداخله حاکمیتی دولت در تعیین حق سنوات الزام کارفرما بر تغییر شرایط و تجدید پیمان تحت شرایط خاص، با تقاضای کارگران و تشکل‌های کارگری، منع اشتغال کودکان، الزام مالک جدید کارگاه به ادامه همکاری با کارگران سابق بدون پرداخت معوقات ایشان و... اشاره کرد (قهفرخی، ۱۴۰۲).

۶-۲. مفهوم‌شناسی تشبیه (لغوی و اصطلاحی)

مشابهت در امری که از مختصات کفار باشد، ذیل عنوان تشبیه مورد بحث واقع می‌شود. تشبیه از ریشه «شبه» به معنای مشابهت و هم‌شکلی است (ابن فارس، ۱۳۸۹، ج ۳، ص ۲۴۳؛ ابن منظور، ۱۴۰۵ق، ج ۱۳، ص ۵۰۳). در اصطلاح فقهی، تشبیه به معنای آن است که فرد خود را در امری که از مختصات کفار است، همانند آنان سازد؛ به گونه‌ای که عرف وی را پیرو طریق آنان تلقی کند (فلاح یخدانی و علی‌پور انجایی، ۱۳۹۵). تشبیه در دو حوزه عبادی و غیرعبادی مطرح بوده و صدق آن تابع فهم عرف است (دری، ۱۳۹۴). تشبیه از باب تفعّل است. صاحب «المنجد فی اللغة» نیز در این باره می‌گوید: «تشبیه به: ماثله و جاره فی العمل، تشابه الرجال: شبه کل منهما الآخر» (معلوف، بی تا، ص ۳۷۲)؛ «تشبیه به» یعنی مثل و مانند آن چیز گشت و در عمل همانند او گردید، «تشابه الرجال» یعنی هر کدام

به دیگری شباهت ورزید». با توجه به این مطالب و با توجه به برداشت فقها از این واژه که در ادامه توضیح آن خواهد آمد، می‌توان بیان کرد که ایشان واژه تشبّه را در همان معنای لغوی‌اش استعمال نموده‌اند (فلاح یخدانی و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۱۹). با این مقدمه می‌توان اختصاصات کفار را که تشبّه به آنها معنا دارد، در این امور سامان داد: **(الف) تشبّه در عبادت:** تشبّه در عبادت بدین معناست که شخص عبادات اختصاصی کفار را به همان صورت یا وضع یا لباس خاصی که در هنگام عبادت می‌پوشند، به‌جا آورد. در برخی از روایات به این نوع تشبّه اشاره شده است: امام باقر (ع) فرمود: «اذا كنت قائماً في الصلاة فلا تضع يدك اليمنى على اليسرى ولا اليسرى على اليمنى فان ذلك تكفير اهل الكتاب» (ابن حیون، ۱۳۸۳ق، ج ۱، ص ۱۵۹)، «هنگامی که برای نماز ایستاده‌ای، دست راست را روی دست چپ یا دست چپ را روی دست راست قرار نده؛ زیرا این کار خضوعی است که اهل کتاب انجام می‌دهند» (دری، ۱۳۹۴، ص ۸۷). **(ب) تشبّه در غیر عبادت:** تشبّه به کفار در غیر عبادات اقسام گوناگونی دارد که احصاء آن در چند عنوان ممکن نیست. مراد از تشبّه به کفار این است که انسان در جنبه‌های گوناگون غیرعبادی زندگی، خود را به صورت کفار درآورده و اعمال و رفتار اختصاصی آنان را انجام دهد، به طوری که عرف وی را دنبال‌کننده طریق آنها تلقی کند. بر این اساس، ممکن است فردی عملی را یک بار انجام دهد، لکن آنقدر واضح و روشن، دلیل انجام آن را پیروی از کفار قلمداد نماید که عرف عمل وی را تشبّه به کافر بنامد؛ از سوی دیگر، ممکن است کسی عملی از اعمال اختصاصی کفار را بارها انجام دهد، لکن از آنجا که عرف، قصد وی از انجام آن را امر دیگری غیر از تشبّه می‌داند، عمل وی را تشبّه به‌شمار نیاورد. به هر حال صدق و عدم صدق تشبّه، تابع فهم عرف است (دری، ۱۳۹۴، ص ۸۷).

۶-۲-۱. معنای کافر

کفر در لغت اگرچه به معنای نقیض ایمان است، لکن مراد از کفار در عنوان بحث، کسانی هستند که توحید و رسالت نبی گرامی اسلام (ص) را قبول ندارند. با توجه به ادله حرمت تشبّه به کفار و همچنین نظرات فقها در این باره، روشن می‌شود که در این حکم تفاوتی بین کافر ذمّی و غیر ذمّی وجود ندارد (دری، ۱۳۹۴، ص ۸۱).

۶-۳. شرایط تحقق تشبّه

۶-۳-۱. اختصاصیت (مثلاً لباس زنانه در عرف)

البته مراد از تشبّه به کفار هرگونه مشابهت به ایشان نیست؛ زیرا واضح است که برخی تشابهات تکوینی و غیراختیاری، مانند تشابه در انسانیت، رنگ پوست، داشتن اعضا و جوارح و... خارج از محل نزاع هستند؛ بلکه مراد، تشبّه در اموری است که از اختصاصات آنها به‌شمار می‌آید، مانند عبادات خاص، پوشش‌های اختصاصی آنها و...؛ زیرا در غیر این صورت از آنجا که این امر اختصاصی کفار نبوده و میان

آنها و سایر مذاهب مشترك است، اساساً تشبّه به کفار صدق نمی‌کند. این مطلب البته بدین معنا نیست که ملتزم به حرمت هرگونه مشابهت به اختصاصات کفار هستیم؛ بلکه غرض تنها بیان این نکته بود که مراد از مشابهتی که محل نزاع است، اینچنین مشابهتی است، حال چه قائل به حرمت همه انواع آن باشیم، چه قائل به عدم حرمت و چه قائل به تفصیل بین اقسام آن (شهید ثانی، ۱۴۱۰ق، ج ۲، ص ۲۵۸؛ حکیم، ۱۴۲۴ق، ص ۱۷۴).

۶-۳-۲. قصد مشابهت (قصد تقلید)

تشبّه بر وزن «تفعل» بوده و یکی از معانی باب «تفعل»، تکلف است. لذا، تشبّه در باب «تفعل» به معنای «تکلف» است. واژه «تکلف» را اینگونه معنا نموده‌اند: «تکلف در لغت، خود را به رنج انداختن است. مقصود در اینجا، به خود بستن فاعل است چیزی را که واقعیت ندارد، ولی می‌خواهد واقعیت پیدا کند؛ مانند تحلم زید؛ زید حلم به خود گرفت، ولی درواقع صفت حلم ندارد. توجه به مثال‌های باب تفعل که معنای تکلف در آن اخذ شده و همچنین اشاره علمای ادبیات در ذکر مثال‌های تکلف، این نکته به دست می‌آید که تکلف با قصد همراه است و در مواردی استعمال می‌شود که از امور قصدیه باشد. تشبّه نیز اینگونه است؛ زیرا شخص درصدد است خود را شبیه چیزی کند که نیست و قصد دارد همانند مشبّه‌به گردد. مؤید این نکته که تشبّه از امور قصدیه به‌شمار می‌رود، استعمال تشبّه در برخی آیات و روایات است؛ مانند «من تشبّه بقوم عد منهم»، اگر در اینجا مجرد شباهت مراد باشد و قصد، در آن دخالتی نداشته باشد، کلام متینی به نظر نمی‌آید؛ زیرا ممکن است شباهت، امری غیراختیاری باشد و اگر شخصی به مجرد شباهت به قومی از آنان باشد و با آن قوم محشور شود، بدون اینکه حتی قصد تشبّه به آن قوم را داشته باشد، عقاب بر امر غیراختیاری لازم خواهد آمد. همچنین دلیل دیگر بر این ادعا که در صدق موضوع تشبّه، قصد شرط است، کلام آقای حکیم می‌باشد که می‌فرماید: «ظاهر التشبّه فعل ما به تكون المشابهة بقصد حصولها» (حکیم، ۱۴۱۶ق، ج ۵، ص ۳۹۴). از مطالبی که بیان شد، به دست می‌آید که در تشبّه، شخص قصد دارد مانند شخص مشبّه‌به جلوه داده شود و وی را همانند شخص یا گروهی تلقی نمایند که بدانها مشبّه شده است؛ بنابراین، طبیعتاً در تشبّه، قصد شبیه شدن وجود دارد. لذا، تشبّه جزو عناوین قصدیه است (ملتی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۶۱).

۶-۴. بررسی اختصاصیت روز شنبه

۶-۴-۱. تاریخچه تعطیلی شنبه و اختصاصیت به یهود

«سبت» از نظر لغوی به معنای تعطیل عمل برای استراحت است و اینکه در سوره نبا آمده «وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا» (نبا، ۹) نیز از همین جهت است؛ یعنی «خواب شما را مایه راحتی‌تان (سبباتا از ریشه سبت است) قرار دادیم». روز شنبه نیز به آن علت سبت خوانده شده که در آن کارهای معمولی و برنامه‌های کسب بنی

اسرائیل تعطیل می‌شد (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰، ج ۶، ص ۴۱۹). به طوری که در حال حاضر دین یهود و طریقه حیات یهودی وابستگی شدیدی به این روز دارند. در واقع خداوند به آنان دستور داده بود شنبه را تعطیل کنند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰، ج ۱، ص ۲۹۷). در تورات روز شنبه علامت عهد میان خدا و قوم بنی اسرائیل بوده است؛ زیرا در این روز خداوند کار آفرینش جهان (از نیستی به هستی آوردن) را پایان داد. روز شنبه نه فقط برای فرد یهودی، بلکه برای خدمتکاران و حیواناتی که برای او به کار گماشته می‌شوند نیز روز آرامش و استراحت است. این تعطیلی بستر آزمایش الهی برای بنی اسرائیل قرار گرفت که در آیات ۴۷ و ۱۵۴ سوره نساء، ۶۵-۶۶ بقره، ۷۸ مانده، ۱۶۳ اعراف و ۱۲۴ نحل بدان اشاره گردیده^۱ و در روایات نیز به سنت تعطیلی روز شنبه در بین یهود اشاره شده است.^۲ «شبات» در روز جمعه و پیش از غروب آفتاب شروع و در روز شنبه و با فرارسیدن غروب آفتاب به پایان می‌رسد. در این روز یهودیان از کار کردن دست کشیده و بر طبق دستور تورات مطلقاً هیچ کاری نمی‌کنند.^۳

۶-۴-۲. هماهنگی با عرف جهانی و خروج از اختصاصیت یهود

از بین ۱۱۴ کشور مورد بررسی که کشورهای اروپایی و کشورهای با اکثریت مسلمان نیز در بین آنها قرار دارد، تنها سه کشور افغانستان، جیبوتی و ایران فقط دارای یک روز تعطیلی جمعه در تقویم خود بوده‌اند. کشورهای اوگاندا، پاکستان، کره شمالی، مکزیک، هند، هنگ‌کنگ، گینه استوایی، کاستاریکا و کلمبیا هم فقط یک روز تعطیل یعنی روز یکشنبه را در تقویم خود داشته‌اند. ۱۰۲ کشور باقی‌مانده، دوزیر تعطیلی هفتگی در تقویم رسمی خود دارند که برای اکثر کشورهای اروپایی، روزهای شنبه و یکشنبه و برای اکثر کشورهای مسلمان، روزهای جمعه و شنبه بوده است. بنابراین، فارغ از «تعداد» روزهای تعطیل، خود این روزها هم باید مورد بحث قرار بگیرد و با توجه به ساختار هر کشور و الگوهای مورد استفاده در سایر کشورها، تصمیم‌بهنه‌ای برای آن گرفته شود. به نظر می‌رسد به دلیل اینکه اغلب کشورها تحت تاثیر الگوی اروپایی تعطیلی روز یکشنبه بوده‌اند، هنگام افزایش تعطیلات هفتگی خود به دوزیر نیز روز شنبه را به‌عنوان مکمل روز یکشنبه برگزیده‌اند. ولی با توجه به اهمیت روز جمعه در کشورهایی با جمعیت غالب مسلمان، در همه این کشورها به جز لبنان، ترکیه، اندونزی، مالزی و پاکستان جمعه روز تعطیل

1. <https://quran.inoor.ir/fa/propername/116>

۲. عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ: «كَانَ مِنَ السَّبِيلِ وَالسَّنَةِ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِهَا مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ) أَنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ السَّبْتَ، فَكَانَ مِنْ أَكْثَرِ السَّبَبِ وَلَمْ يَسْتَجَلْ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ، وَفِيهِ اسْتَحَفَّ بِحَقِّهِ وَاسْتَحَلَّ مَا حَرَّمَ اللَّهُ مِنَ الْعَمَلِ الَّذِي نَهَاهُ اللَّهُ عَنْهُ فِيهِ، أَدْخَلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّارَ، وَذَلِكَ حَيْثُ اسْتَحَلُّوا الْحَيْثَانَ وَاحْتَبَسُوهَا وَأَكَلُوهَا يَوْمَ السَّبَبِ، غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونُوا أَشْرَكُوا بِالرَّحْمَنِ، وَلَا شَكُّوا فِي شَيْءٍ مِمَّا جَاءَ بِهِ مُوسَى (عَلَيْهِ السَّلَامُ)، قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْكُمْ فِي السَّبَبِ قُلُلًا لَهُمْ كُتُوبًا قُرْآنًا خَائِبِينَ» (بحرانی، ۱۴۱۵ق، ج ۱، ص ۲۴۳)

3. <https://jscenter.ir/hebrew-calendar/13242>

محسوب می‌شود (جدول ۱). در این کشورها (به جز پاکستان) روزهای شنبه و یکشنبه تعطیلات هفتگی را تشکیل می‌دهند. ایران تنها کشور در بین کشورهای مسلمان است که تنها یک روز تعطیل در هفته دارد. با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در اکثر قریب به اتفاق کشورهای مسلمان، روزهای تعطیل شامل روزهای جمعه و شنبه است (جدول ۲). این در حالی است که به نظر می‌رسد در سال‌های گذشته مسیر تصمیم‌گیری در کشور به گونه‌ای بوده که روز «پنج‌شنبه» در کنار جمعه، به‌عنوان دومین روز تعطیل در هفته تعیین شود. امری که در مغایرت با مسیر طی شده در اغلب کشورهای مسلمان نیز قرار دارد.^۱

جدول ۲- تعطیلات پایان هفته کشورهای مسلمان

کشور	تعطیلات پایان هفته
ایران	جمعه
قطر	جمعه و شنبه
لبنان	شنبه و یک‌شنبه
عربستان	جمعه و شنبه
پاکستان	یک‌شنبه
امارات	جمعه و شنبه
بحرین	جمعه و شنبه
سوریه	جمعه و شنبه
عراق	جمعه و شنبه
مالزی	شنبه و یکشنبه

جدول ۳- تعطیلات در برخی کشورهای جهان اول و کشورهای مسلمان^۲

کشور	تعطیلات پایان هفته	تعطیلات مناسبتی	تعطیلات غیررسمی	تعطیلات ایالتی و محلی
آمریکا	شنبه- یکشنبه	۱۵	-	۶۵
چین	شنبه- یکشنبه	۲۰	۷	۱۲
ژاپن	شنبه- یکشنبه	۱۷	۳	-
آلمان	شنبه- یکشنبه	۱۱	۶	۱۵
فرانسه	شنبه- یکشنبه	۱۱	۵	۳
برزیل	شنبه- یکشنبه	۹	۸	۱۲
ایتالیا	شنبه- یکشنبه	۱۲	۲	۸
ترکیه	شنبه- یکشنبه	۱۴	۳	۴

1. <https://fararu.com/fa/news/273827>2. <https://www.irna.ir/news/82137819>

است. «از آنجا که تعطیلی روز شنبه هماهنگ شدن با بازار و دادوستدهای اقتصادی جهانی بوده و موثر در حل برخی از مشکلات اقتصادی و مهار تورم است و قصد تشبّه به مخالفین نیست، بلکه تعامل است، لذا، تعطیلی روز شنبه، علاوه بر روز جمعه، مانعی ندارد».^۱ برای تقریب به ذهن نیز می‌توان از این مثال بهره جست که در مباحث فقهی، از جمله در بحث «تشبّه»، نمونه‌ای چون تشبّه مردان به زنان از طریق پوشیدن لباس زنانه مطرح می‌شود که در صورت فقدان مفسده، حکم به جواز آن داده شده است؛ چنانکه در پاسخ به این سؤال که «پوشیدن لباس زنانه توسط مردان و برعکس، برای بازی در تئاتر و سینما چه حکمی دارد و تقلید صدای مردان توسط زنان و برعکس چه حکمی دارد؟» آمده است که «پوشیدن لباس جنس مخالف و تقلید صدای او هنگام بازیگری و بیان خصوصیات یک شخص حقیقی، اگر سبب فساد نگردد، بعید نیست که جایز باشد» (خامنه‌ای، ۱۳۶۸، س ۱۳۶۸).

۷. بررسی استدلال‌های طرفین موافق و مخالف افزایش تعطیلات

جدول ۴- معرکه آراء در موضوع افزایش تعطیلات

خلاصه دلایل موافقان افزایش تعطیلات	خلاصه دلایل مخالفین افزایش تعطیلات
ارج نهادن به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی	کاهش راندمان کاری و تشدید وضعیت نامطلوب کنونی نظام اداری و کاری
نهادینه‌سازی فرهنگ سازمانی مبتنی بر ارزش‌های اسلامی و کرامت انسانی	طولانی شدن فرایندهای اداری و ایجاد وضعیت بالاتکلیفی، منجر به افزایش نارضایتی عمومی
وجه به استحکام خانواده و ایجاد تعادل بین کار و زندگی افراد در نظام اداری	زیان عمده مشاغل آزاد، بخش خصوصی خدماتی و تولیدی با پیامدهای اقتصادی کلان
توجه به اثربخشی و کارایی در فرایندها و روش‌های اداری به‌منظور تسریع و تسهیل در ارائه خدمات کشور و خدمت‌رسانی برتر	تأثیر منفی بر کارگران موقت و کاهش فرصت‌های شغلی برای تأمین حداقل درآمد
ارتقای بهره‌وری نیروی کار	بالا رفتن هزینه‌های کارفرمایی و تولید به دلیل افزایش تعطیلات و بالاتکلیفی‌های ناشی از آن
تأثیرگذاری بر حوزه گردشگری	
کاهش آلودگی هوا	

۷-۱. رابطه تعطیلی با احکام شرعی و قانون اساسی

۷-۱-۱. وجوب ترک کار صرفاً برای نماز جمعه

اساساً دین برای هدایت بشر آمده و ورودی به تعطیلات نداشته است. تنها موردی که می‌توان در مورد آن

۱. تاریخ مراجعه: ۱۴۰۵/۰۵/۲۲ <https://fa.shafaqna.com/news/1799982>

صحبت کرد، وجوب نماز جمعه است که در سوره جمعه آمده که برای نماز جمعه دست از کار بکشید و هنگامی که نماز جمعه تمام شد، می‌توانید برای کسب و کار بروید.^۱ بنابراین، حتی روز جمعه هم در قرآن توصیه به تعطیلی نشده است^۲ علامه شعرانی نیز در درس تفسیر وقتی به آیه ۶۵ سوره بقره رسیده، آورده است: «چنانکه در قرآن آمده است، روز شنبه برای یهود روز تعطیل بود و آنان در آن روز مجاز به فعالیت نبودند. ولی چنانکه نیز در قرآن آمده، روز جمعه برای مسلمانان این‌گونه نیست؛ بلکه مسلمانان در این روز، باید پس از ادای فریضة جمعه، به دنبال فعالیت‌های سودمند بروند: «فانتشروا فی الارض و ابتغوا من فضل الله» (جمعه، ۱۰؛ ثبت، ۱۳۹۶).

۷-۱-۲. عدم تعیین تعطیلی رسمی در شرع

تعطیلات، امری براساس شرایط زمانه بوده است. به عنوان مثال، در دنیای سنتی که ساختار اقتصاد مبتنی بر کشاورزی بوده است، معمولاً در زمستان‌ها فاقد کار معین بودند و به اصطلاح امروزی ایام تعطیلات و استراحت محسوب می‌شد. اما در تابستان‌ها، شبانه‌روز کار می‌کردند. در نظام صنعتی و به تعبیری دنیای جدید و پس از اعتراضات فراوان کارگری و به رسمیت شناختن حقوق دستمزدگیران، نظام اداری و صنعتی به تعطیلات یک روز در هفته تن داد. با رشد دنیای توسعه‌یافته، کاهش ساعات کار روزانه، و بحث تعطیلات دو روز در هفته مطرح شد. تعطیلات دو روز در هفته با توجه به کاهش ساعات کاری در نتیجه مبارزات کارگری، نسبت به تعطیلات یک روز در هفته، کم هزینه‌تر و مقرون به صرفه بود. به عنوان مثال، اگر باید چهار ساعت در هفته کار شود، به جای اینکه پنج روز در هفته را هفت ساعت و یک روز را پنج ساعت و یک روز تعطیل باشد، بهتر است که پنج روز در هفته، روزانه هشت ساعت کار شود و دو روز تعطیل گردد. دو دلیل برای ترجیح تعطیلی دو روز وجود دارد: یکی کاهش هزینه‌های بنگاه و دوم افزایش نشاط کاری. مطالعات انجام شده نشان می‌دهد کسانی که دو روز در هفته تعطیل هستند، از توازن بیشتری بین کار و زندگی خانوادگی و از نشاط بیشتری نسبت به کسانی که تنها یک روز تعطیل هستند، برخوردارند. بنابراین، کشورهای توسعه‌یافته امروزی به مرور به تعطیلات دو روز در هفته یعنی شنبه و یکشنبه رسیدند. در نتیجه پستوانه این قانونگذاری، عرف جامعه، مطالعات تجربی، منطق اقتصادی کاهش هزینه‌ها، بهبود کیفیت نیروی کار و در نهایت رشد اقتصادی بوده است. دین در مورد ساعات

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا بُدِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ؛ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» «ای مؤمنان! چون برای نماز روز جمعه ندا دهند، به سوی ذکر خدا بشتابید، و خرید و فروش را رها کنید. که این [اقامه نماز جمعه و ترک خرید و فروش] برای شما بهتر است، اگر [به پاداشش] معرفت و آگاهی داشتید. و چون نماز پایان گیرد، در زمین پراکنده شوید و از فضل و رزق خدا جویا شوید و خدا را بسیار یاد کنید تا رستگار شوید».

2. <https://majmaqom.ir>

کاری اظهار نظر نکرده است. به عنوان مثال، بنابر قانون سال ۱۳۶۹، ساعات کار هفتگی ۱۷۶ بوده و بنابر مصوبه جدید ۱۶۰ است، هیچ فقیهی نه در آن زمان و نه در این زمان در مورد ساعات کاری اظهار نکرده است. اما در مورد مباحث امروز در ایران، با توجه به کاهش ساعات کاری از ۱۷۶ ساعت به ۱۶۰ ساعت در ماه، می‌توان گفت به دلیل کاهش هزینه‌های اداری و بنگاه‌های اقتصادی و همچنین احتمال افزایش نشاط کاری، ترجیح با تعطیلات دو روز در هفته است، تا از این طریق بهبود بهره‌وری نیروی کار، و رشد اقتصادی میسر گردد. امروزه به جز معدودی از کشورها مانند جیبوتی، سومالی و نپال که همگی جزء عقب مانده‌ترین کشورهای جهان هستند، سایر کشورها، دو روز تعطیل می‌باشند. این در حالی است که در برخی کشورهای پیشرفته، بحث از تعطیلات سه روزه است (همان).

۷-۳. تعطیلات، امر عرفی - مصلحتی و نه شرعی

اینها از اموری است که برحسب عرف و مصالح جامعه تصمیم گرفته می‌شود، مگر اینکه بر یکی از عناوین فقهی محرم تطبیق داده شود که در نتیجه مشمول یکی از احکام شود که در مورد تعطیلی روزهای کاری چنین چیزی نیست. آنچه امروزه مورد بحث در مورد تعطیلی شنبه یا پنجشنبه است، منطق اقتصادی یاد شده، ترجیح را به شنبه می‌دهد؛ زیرا امروز در غالب کشورهای دنیا، روزهای شنبه و یکشنبه تعطیل است. مرادوات اقتصادی نیازمند هرچه بیشتر هماهنگ‌تر شدن با دنیای خارج است. به همین دلیل بسیاری از کشورهای مسلمان نیز علاوه بر تعطیلی مرسوم جمعه در میان مسلمانان، شنبه را نیز تعطیل کرده‌اند. در حالی که اگر پنجشنبه تعطیل شود، تنها امکان سه روز مرادوه با دنیای بیرون وجود دارد (همان).

۷-۲. نقد استدلال مخالفان

۱. استدلال سیاسی - احساسی: آیت الله مکارم شیرازی: تعطیلی روز شنبه از احکام و رسوم و نمادهای دین یهود بوده و انجام این کار در بلاد مسلمانان تشبیه به یهودیان و تضعیف فرهنگ اسلامی است؛ خصوصاً در این زمان که رژیم صهیونیستی ظلم و ستم به مظلومان فلسطین را به نهایت رسانده، باید از هر چیزی که شائبه تشبیه و نزدیکی به آنان را دارد، اجتناب شود و اگر در امور اقتصادی یا مبادلات با جهان مشکلی وجود دارد، از طرق دیگری چاره‌اندیشی شود. در پاسخ باید گفت، درست است که موضع‌گیری در برابر رژیم صهیونیستی و اجتناب از هرگونه تشبیه ناخواسته با آن، امری ضروری است، اما این موضوع نباید موجب نادیده گرفتن عقلانیت اقتصادی و منافع بلندمدت جوامع اسلامی شود. تعطیلی روز شنبه، فراتر از معنای مذهبی خاص آن برای یهودیان، در بسیاری از کشورها به عنوان یک روز استاندارد برای تفریح و استراحت پذیرفته شده است و اتخاذ آن می‌تواند مزایای قابل توجهی در پی داشته باشد. راهکار حل مشکلات اقتصادی باید در چارچوب تحلیل‌های کارشناسی و با در نظر گرفتن تمام ابعاد مسئله صورت

پذیرد، و نه با توسل به رویکردهای تقابلی صرف و انزواگرایانه.

۲. طرح ادعای پذیرش سلطه غرب: ایشان (مخالفان) البته در جای دیگر نیز تعطیلی شنبه را پذیرش غلبه فرهنگ غرب دانسته‌اند. در این صورت، تعطیلی شنبه را به مثابه پذیرش سلطه در نظر گرفته‌اند. این ادعا نیز قابل پذیرش نیست؛ چراکه اتفاقاً تعطیلی شنبه می‌تواند به استقلال و رشد و شکوفایی اقتصادی در شرایط حکمرانی خوب بیانجامد. چنانچه امروزه، کشورهایی مانند چین و هند چنین کرده‌اند. به طور کلی در دنیای جدید، غالب کشورهای اسلامی و غربی و شرقی دو روز تعطیلی و پنج روز کاری تعریف کرده‌اند و احتمالاً براساس تجربیات اقتصادی به این مدل رسیده‌اند. حال آیا اصرار بر شش روز کاری در هفته مبنای دینی دارد یا نه؟ و اگر مبنای دینی ندارد، تبعیت از روش همه کشورها در مورد دو روز تعطیلی خلاف شرع است؟^۱

۳. عسر و حرج: از شافعی نقل شده که ما از تشبه به کفار و از جمله اهل کتاب، نهی تحریمی نشده‌ایم؛ چون ما از چیزهایی می‌خوریم که آنها هم می‌خورند. یعنی اگر بنا بر حرمت باشد، بسیاری از شئون و جزئیات زندگی حرام و موجب عسر و حرج می‌شود (مولوی وردنجان، ۱۴۰۰، ص ۱۸۸). پس، نهی از تشبه به کفار، حکم تعبیدی نیست و معلل به مناطاتی است که در صریح یا فحوی ادله وجود دارد که متناسب با آن مناطات، دایره حکم نیز تنظیم و تعریف می‌گردد. در نتیجه نمی‌توان از منظر فقه ادعا کرد که هرگونه تشبه به غیرمسلمانان به صورت مطلق ممنوع و حرام است؛ چراکه در این صورت بخش عمده‌ای از مظاهر صنعت و تکنولوژی مدرن نیز باید مورد نهی و ترک قرار گیرد. در صورتی که چنین لازمه‌ای عقلاً و شرعاً غیرقابل قبول است و بسیاری از کسانی که از حکم منع تشبه دفاع می‌کنند، خود در زمره بهره‌مندان از این ابزار و امکانات می‌باشند و عملاً اطلاق آن را نقض و رد نموده‌اند.^۲

۷-۳. تحلیل حقوقی

۷-۳-۱. تحلیل اصل ۱۷ قانون اساسی

براساس رویکرد هرمنوتیک حقوقی، دانستن قانون، صرفاً دانستن واژه‌های مندرج در آن نیست، بلکه شناخت قدرت، نفوذ و مقصود آن است (Goodrich, n.d). بر این اساس، عبارت موجود در اصل ۱۷، اگرچه به ظاهر ساده است، اما در عمل دو تفسیر بنیادین از آن ارائه شده که تأثیر مستقیمی بر امکان شکل‌گیری تعطیلات دو روزه دارد: یکی از محورهای اساسی در نقد و تبیین مشروعیت افزایش تعطیلات آخر هفته، استناد به اصل ۱۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است. این اصل در بخش مربوط به

1. <https://majmaqom.ir>

2. <https://www.jamaraman.news>

نظام اداری مقرر می‌دارد: «تعطیلات رسمی کشور ... روز جمعه است».

الف) تفسیر حداقلی (برداشت موسّع از اصل ۱۷)

براساس این دیدگاه، جمله «تعطیل رسمی کشور روز جمعه است»، فقط بیانگر حداقل الزام قانونی است. به این معنا که:

- روز جمعه باید حتماً تعطیل رسمی کشور باشد؛
- اما افزودن روز یا روزهای دیگر به تعطیلات رسمی هفته از طریق قانون‌گذاری عادی کاملاً جایز و قانونی است.

در نتیجه این برداشت، همین که جمعه یکی از روزهای تعطیل رسمی هفته باشد، اصل ۱۷ رعایت شده است. پیامد برداشت دوم آن است که از طریق قانونگذاری عادی (مصوبه مجلس)، می‌توان روز یا روزهای دیگری را نیز به تعطیلات رسمی هفتگی افزود. اگر تعداد این روزها افزایش یافته باشد، می‌توان از آنها کاست، مشروط به اینکه حداقل یک روز تعطیل رسمی که آن هم مشخصاً جمعه است، باقی بماند. چنانچه به جز جمعه، هر روز دیگری به عنوان تعطیل رسمی هفتگی تعیین شده باشد، می‌توان آن روز را تغییر داد (همان).

ب) تفسیر حداکثری (برداشت محدودکننده)

در مقابل، گروهی از فقها و حقوق‌دانان، از جمله آیت‌الله جعفر سبحانی، تفسیر مضیق از اصل ۱۷ را برگزیده‌اند. ایشان در نامه‌ای خطاب به رئیس مجلس شورای اسلامی، دکتر قالیباف، چنین استدلال کرده‌اند: «تعطیلی شنبه برخلاف قانون اساسی است که می‌گوید تعطیلی هفته روز جمعه است، و این عبارت مفید حصر است. چنانکه دو اصل دیگر نیز مفید حصرند؛ وقتی قانون اساسی می‌گوید زبان رسمی فارسی است، نمی‌توان زبان دیگری را رسمی دانست؛ یا وقتی می‌گوید پرچم کشور از سه رنگ تشکیل شده، نمی‌توان رنگ چهارمی افزود».^۱ بر این اساس، اصل ۱۷ نه یک حداقل، بلکه یک حد نهایی و انحصاری برای تعطیلی رسمی هفته قلمداد می‌شود. بنابراین، هرگونه اضافه کردن روز دیگری به تعطیلات رسمی هفتگی (مثل پنج‌شنبه یا شنبه) در چارچوب تفسیر حداکثری، مغایر قانون اساسی تلقی خواهد شد.

۷-۴. رویه عملی کشور (پنجشنبه تعطیل در آموزش و بسیاری ادارات → تأیید تفسیر حداقلی)

موضوع تعطیلی مدارس در روز پنجشنبه از سال ۱۳۹۰ شمسی به یک دستور کار مهم در دولت و مجلس تبدیل شد و با اجرای آزمایشی در مهر ۱۳۹۱، برای مدارس سراسر کشور رسمیت یافت. دلایل کلیدی مطرح‌شده برای این تصمیم عبارت بودند از:

● **تقویت پیوند مدرسه و خانواده:** فراهم آوردن بستری برای تعامل عاطفی عمیق تر میان دانش آموزان و خانواده‌هایشان.

● **انعطاف‌پذیری آموزشی:** امکان تطبیق برنامه‌های آموزشی متناسب با شرایط اقلیمی و منطقه‌ای.

● **توسعه حرفه‌ای معلمان:** فراهم آوردن زمینه‌ای برای ارتقای انگیزشی، تحصیلی، حرفه‌ای و پژوهشی کادر آموزشی.

۷-۴-۱. چالش‌های اجرایی و عدم هماهنگی سازمانی

با وجود اهداف ذکر شده، این تغییر با چالش‌های جدی عملیاتی مواجه شد، به‌ویژه برای خانواده‌های شاغل (خارج از شهر تهران):

(۱) **عدم تطابق با ساعات کاری کارمندان:** مهم‌ترین چالش، عدم هماهنگی میان ساعت کار کارمندان دولت و تعطیلی روز پنجشنبه مدارس بود که برنامه‌ریزی برای نگهداری فرزندان را در این روز با مشکل مواجه ساخت. این مسئله نیازمند توجه ویژه در راستای سیاست‌های حمایت از خانواده و جوانی جمعیت است. کما اینکه همینک تعطیلی روز پنجشنبه تهران و باز بودن شهرستانها نوعی ناهماهنگی بوده و مشکلات متعددی ایجاد می‌کند.

(۲) **کاهش بهره‌وری سازمانی در روز پنجشنبه:** در بسیاری از استان‌ها و شهرستان‌ها (به استثنای تهران)، به دلیل کوتاه بودن ساعت کاری دستگاه‌های استانی در روز پنجشنبه، بهره‌وری لازم در این روز حاصل نمی‌شود. همچنین، عدم فعالیت کامل ستاد دستگاه‌های استانی در روز پنجشنبه، امکان برقراری ارتباط فوری برای حل مسائل آنی تا روز شنبه را با محدودیت مواجه می‌سازد.

۷-۴-۲. مزایای اجتماعی و گردشگری

از منظر اجتماعی، تعطیلی پنجشنبه مزایای دیگری را نیز متصور می‌سازد:

● **توزیع مناسب‌تر سفرهای پایان هفته:** افزایش بهره‌مندی کارکنان از روز پنجشنبه به عنوان بخشی از تعطیلات پایان هفته، می‌تواند فشار زمانی جهت اخذ مرخصی در روز پایانی هفته را کاهش دهد.

● **پیامدهای مثبت اقتصادی و ایمنی:** این توزیع مناسب‌تر، پتانسیل آن را دارد که بر کاهش تصادفات جاده‌ای تأثیر مثبت بگذارد و همزمان، موجب بهره‌وری بیشتر مراکز گردشگری شود.

۸. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف امکان‌سنجی تغییر الگوی روزهای کاری و تعطیلات کارکنان دولت، با تأکید بر ابعاد فقهی و حقوقی، نشان داد که اتخاذ الگوی تعطیلات دوازده روزه (جمعه و شنبه) در چارچوب حکمرانی اسلامی، از منظر شرعی و حقوقی، فاقد منع قطعی است و با مصالح نظام اداری قابل جمع می‌باشد. از منظر فقهی، تحلیل مفهوم «تشبه» و شرایط تحقق آن (اختصاصیت و قصد مشابَهت) آشکار ساخت که

تعطیلی روز شنبه در شرایط کنونی، به دلیل زوال اختصاصیت دینی-یهودی در عرف جهانی و غیبت قصد تقلید فرهنگی، مشمول عنوان محرم قاعده تشبیه نمی‌شود. این امر با مبانی فقه حکومتی و توجه به مقاصد شریعت (تسهیل امور معاش، حفظ نظام و مصلحت عمومی) سازگار است. از منظر حقوقی، اصل ۱۷ قانون اساسی با تفسیر حداقلی غالب و سازگار با رویه عملی کشور (تعطیلی پنجشنبه در بخش‌هایی از نظام آموزشی و اداری)، انعطاف لازم برای قانون‌گذاری عادی در تعیین روز دوم تعطیل را فراهم می‌آورد. تفسیر حداکثری (حصر مطلق) هرچند قابل دفاع است، اما با توجه به اهداف قانون اساسی در کارآمدی نظام اداری و حمایت از خانواده، و همچنین رویه‌های تقنینی پیشین، ترجیح با تفسیر حداقلی است. در مجموع، تغییر الگوی تعطیلات از منظر فقه حکومتی و حقوق اساسی، امری تدبیری و مصلحتی است که باید با رویکرد اجتهادی پویا و در راستای تقویت کارآمدی اداری، انسجام خانوادگی و تعاملات بین‌المللی پیگیری شود. این سیاست نه تنها با هویت دینی نظام تعارضی ندارد، بلکه می‌تواند به تحکیم آن از طریق نشان دادن انعطاف فقهی در مواجهه با اقتضانات زمانه کمک کند.

۸-۱. پیشنهادات سیاستی

براساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهای سیاستی زیر ارائه می‌شود:

۱) تصمیم‌گیری در سطح مجمع تشخیص مصلحت نظام با اولویت الگوی تعطیلی جمعه و شنبه، به عنوان گزینه‌ای که هماهنگی بیشتری با عرف اداری کشورهای اسلامی و الگوهای جهانی ایجاد می‌کند و فاقد اشکال شرعی و حقوقی اساسی است.

۲) تدوین آیین‌نامه اجرایی جامع توسط سازمان اداری و استخدامی کشور، شامل:

- تنظیم ساعات کاری فشرده در روزهای کاری (شنبه تا چهارشنبه)؛

- پیش‌بینی سازوکارهای جبرانی برای دستگاه‌های خدماتی و حساس (مانند بهداشت، امنیت و خدمات ضروری)؛

- تضمین استمرار ارائه خدمات عمومی با استفاده از شیفت‌بندی و فناوری اطلاعات.

۳) برنامه‌ریزی برای اقناع افکار عمومی و نخبگان حوزوی از طریق برگزاری نشست‌های علمی-فقهی و انتشار گزارش‌های مستند درباره مبانی فقهی جواز سیاست و رفع شبهه تشبیه.

۴) مکانیسم پایش و ارزیابی مستمر (حداقل دوساله) توسط مرکز پژوهش‌های مجلس و سازمان اداری و استخدامی، با تمرکز بر شاخص‌های حقوقی-اداری (رعایت اصل ۱۷)، انسجام خانوادگی، رضایت کارکنان و کارایی اداری. نتایج این پایش باید مبنای اصلاحات بعدی قرار گیرد.

۵) هماهنگی منطقه‌ای با کشورهای عضو سازمان همکاری اسلامی برای تقویت اجماع بر الگوی جمعه-شنبه به عنوان استاندارد تعطیلات کشورهای مسلمان.

منابع

- ابن حیون (۱۳۸۳ق). *دعائم الاسلام و ذکر الحلال و المحرم و القضايا و الأحكام*. (ج ۱؛ چاپ دوم). تصحیح فیضی عاصف. قاهره: نشر دارالمعارف.
- ابن فارس، احمد (۱۳۸۹). *معجم مقاییس اللغة*. (ج ۳). قم: مکتب الإعلام اسلامی، مرکز النشر.
- ابن منظور، جمال الدین (۱۴۰۵ق). *لسان العرب*. (ج ۱۳). بیروت: نشر دار صادر.
- بحرانی، هاشم بن سلیمان (۱۴۱۵ق). *البرهان فی تفسیر القرآن*. (ج ۱). قم: مؤسسه البعثة.
- بوطی، محمد سعید رمضان (۱۴۱۲ق). *ضوابط المصلحة فی الشریعة الاسلامیة*. (چاپ ششم). مؤسسه الرسالة.
- ثبوت، اکبر (۱۳۹۶/۰۹/۰۷). طبق آیه قرآن، حتی روز جمعه تعطیل نیست. *روزنامه اطلاعات*.
- حکیم، سید محسن طباطبایی (۱۴۱۶ق). *مستمسک العروة الوثقی*. (ج ۵). قم: مؤسسه دارالتفسیر.
- حکیم، سید محمد تقی (۱۴۲۴ق). *الفقه للمعتبرین*. بیروت: دار المورخ العربی.
- خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸). *احویه الاستثنائات*.
- خمینی، سید روح الله (۱۳۷۱). *صحیفه نور*. (ج ۲۰). سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی.
- دری، مصطفی (۱۳۹۴). بررسی فقهی پوشیدن کراوات و پاپیون و دستمال گردن. *فقه اهل بیت*، ۲۱ (۸۴)، ص ۱۶۹-۷۶.
- سازمان اداری و استخدامی کشور (۱۴۰۱). *ساعت کار کارکنان دولت؛ پیشنهادی برای ایجاد تعادل میان کار و زندگی*.
- شهید ثانی (۱۴۱۰ق). *الروضة البهیة*. (ج ۲). شارح کلاتر. نجف: جامعة النجف الدینیة.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۵۴). *معنویت تشیع*. اندیشه.
- غزالی، ابو حامد محمد (۱۴۱۳ق). *المستصفی*. (ج ۱). دارالکتب العلمیة.
- فلاح یخدانی، محمد جواد؛ علی پور انجایی، محمد حسین (۱۳۹۵). نگاهی به مفهوم و حکم فقهی تشبه به کفار.
- پژوهشنامه فقهی، ۱۵ (۱)، ص ۱۴۶-۱۱۴.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- قائم مقامی، سید عباس (۱۴۰۳). آیت الله قائم مقامی: نمی توان تعطیلی روز شنبه را از مصادیق تشبه به کفار دانست.
- پایگاه اطلاع رسانی و خبری جماران. قابل دسترس در:
- <https://www.jamran.news/fa/tiny/news-1632114>
- قهفرخی، سجاد شهباز (۱۴۰۲). بررسی الزامات قانون کار از منظر فقهی - اصولی. *دین و قانون*، ۸ (۳۰)، ص ۸۵-۱۰۲.
- مصری، عبدالرضا (۱۴۰۳). *نایب رئیس مجلس: در اصل ۱۷ قانون اساسی، تعطیل رسمی ایران روز جمعه است*.
- پایگاه خبری تحلیلی انتخاب. قابل دسترس در:
- <https://www.entekhab.ir/fa/news/782907>
- مظفر، محمدرضا (۱۳۸۶ق). *اصول الفقه*. (ج ۲؛ چاپ دوم). انتشارات معارف اسلامی.
- معلوف، لوئیس (بی تا). *المنجد فی اللغة*. بی تا.
- معینی پور، مسعود (۱۴۰۴). حکمرانی؛ عرصه بازتعریف دانش، قدرت و معنا در افق تمدن نوین اسلامی. *مطالعات حکمرانی اسلامی*، ۱ (۲)، ص ۷-۱۶.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۰). *تفسیر نمونه*. (ج ۱، ۶). تهران: دارالکتب الاسلامیة.
- ملتی، علیرضا؛ امام، سید محمدرضا؛ حمیدیه، بهزاد (۱۴۰۱). انطباق یا عدم انطباق قاعده تشبه به کفار بر یوگا. *فقه و*

- مبانی حقوق اسلامی، ۱۵(۱)، ص ۱۶۱-۱۷۸.
- مولوی وردنجانی، سعید (۱۴۰۰). واکاوی وضعیت تشبیه به کفار در فقه عامه و امامیه. پژوهش‌های فقهی، ۱۷(۱)، ص ۲۰۳-۱۷۵.
- نائینی، محمدحسین (بی‌تا). *فوائد الاصول*. (ج ۲). مکتبه المصطفوی.
- Aeon, B., Faber, A., & Panaccio, A. (2021). Does time management work? A meta-analysis. *PLoS ONE*, 16(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0245066>
- Goodrich, P. (n.d.). Legal hermeneutics. In *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (Persian translation).